

УДК 338.48:911.375(477.86)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-12>

ТУРИЗМ, ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК МІСТ І ПРОЦЕСИ УРБАНІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Загрійчук Любов Федорівна

аспірантка кафедри географії України,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ORCID ID: 0009-0003-5203-4894

Лозинський Роман Мар'янович

доктор географічних наук, професор,

завідувач кафедри географії України,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0001-5435-7636

Актуальність дослідження: у статті розглядається вплив туризму на просторовий розвиток міст Івано-Франківської області, що є актуальним у контексті значного зростання туристичної активності та її впливу на урбанізацію, економіку і міську інфраструктуру регіону. У ній використано комплекс сучасних методів і підходів, серед яких аналіз статистичних даних, картографічний метод на основі відкритих джерел OpenStreetMap, просторовий аналіз у середовищі ArcMap, опрацювання космічних знімків 2005 і 2025 років із класифікацією типів земних покривів, а також огляд наукових праць. Джерельною основою статті є наукові публікації, статистичні матеріали щодо туристичного збору в регіоні, відкриті геодані та космознімки.

Предметом дослідження є вплив туризму на просторовий розвиток міст Івано-Франківської області.

Мета дослідження: аналіз впливу туризму на просторовий розвиток міст Івано-Франківської області з визначенням найважливіших тенденцій і викликів.

Результати дослідження: встановлено, що туризм виступає каталізатором процесів урбанізації, розвитку місцевої економіки та модернізації міської інфраструктури. Він змінює планувальну структуру міст, формуючи нові підходи до просторового розвитку. Серед міст області найбільше вираженим є вплив туризму в Івано-Франківську. Він зумовив формування цілісного пішохідного туристичного простору в центрі міста, розвиток бізнес-інфраструктури, а також розширення обсягу супутніх послуг. У малих і середніх містах, як-от Коломия, Косів, Галич, туризм сприяє ревіталізації історичних центрів, збереженню культурної ідентичності та створенню нових економічних можливостей у громадах через розвиток музеїв, туристичних центрів.

Туризм породжує особливе явище «туристичної урбанізації» в гірських громадах. Зокрема, в зоні впливу курорту Буковель спостерігаються активне будівництво, зміна землекористування, а також сезонна трудова міграція, що створює додаткові виклики для збалансованого просторового розвитку. Активний розвиток туристичної інфраструктури вимагає врахування екологічних, соціальних та економічних аспектів для збереження природних ландшафтів і підвищення якості життя місцевих мешканців.

Практичне значення: результати дослідження доцільно використати в роботі органів місцевого самоврядування для підвищення якості міського середовища, оптимізації транспортної та житлової інфраструктури, збереження історико-культурної спадщини та екологічної безпеки. **Перспективи подальших досліджень:** проблематика нерівномірного розвитку територій і перевантаження інфраструктури, а також виклики, пов'язані зі збереженням історичних центрів міст, вимагають комплексного та сталого планування, що відкриває напрями для подальших досліджень у сфері розроблення ефективних моделей управління просторовим розвитком.

Ключові слова: туризм, просторовий розвиток, урбанізація, Івано-Франківська область, міське планування, туристична урбанізація.

TOURISM, SPATIAL DEVELOPMENT OF CITIES AND URBANIZATION PROCESSES (BASED ON THE EXAMPLE OF IVANO-FRANKIVSK REGION)

Zahriichuk Liubov Fedorivna

Postgraduate student at the Department of Geography of Ukraine,
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0003-5203-4894

Lozynskyy Roman Maryanovych

Doctor of Geography, Professor,
Head of the Department of Geography of Ukraine,
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-5435-7636

Relevance of the study: the article examines the impact of tourism on the spatial development of cities in the Ivano-Frankivsk region, which is relevant in the context of significant growth in tourism activity and its impact on urbanization, the economy, and urban infrastructure in the region. It uses a set of modern methods and approaches, including statistical data analysis, a cartographic method based on OpenStreetMap open sources, spatial analysis in ArcMap, processing of satellite images from 2005 and 2025 with classification of land cover types, as well as a review of scientific sources. The article is based on scientific publications, statistical data on tourism revenue in the region, open geodata, and satellite images. **The subject of the study** is the impact of tourism on the spatial development of cities in the Ivano-Frankivsk region. **The purpose of the study** is to analyze the impact of tourism on the spatial development of cities in the Ivano-Frankivsk region, identifying the most important trends and challenges.

The results of the study show that tourism acts as a catalyst for urbanization, local economic development, and modernization of urban infrastructure. It significantly alters the planning structure of cities, leading to new approaches to spatial development. Among the cities of the region, the influence of tourism is most pronounced in Ivano-Frankivsk. It manifests itself in the creation of a comprehensive pedestrian tourist space in the city center; the development of business infrastructure, and the expansion of cultural and tourism services. In small and medium-sized cities such as Kolomyia, Kosiv, and Halych, tourism contributes to the revitalization of historic centers, the preservation of cultural identity, and the creation of new economic opportunities in communities through the development of museums and tourist centers.

Tourism creates a unique phenomenon known as “tourist urbanization” in mountain communities. In particular, in the area affected by the Bukovel resort, there is active construction, changes in land use, and seasonal labor migration, which creates additional challenges for balanced spatial development. The active development of tourism infrastructure necessitates consideration of environmental, social, and economic aspects to preserve natural landscapes and enhance the quality of life for local residents.

Practical significance: the results of the study should be used by local authorities to improve the quality of the urban environment, optimize transport and housing infrastructure, preserve historical and cultural heritage, and ensure environmental safety. **Prospects for further research:** the issues of uneven territorial development and infrastructure overload, as well as the challenges associated with the preservation of historic city centers, require comprehensive and sustainable planning, which opens up avenues for further research in the development of effective models for spatial development management.

Keywords: tourism, spatial development, urbanization, Ivano-Frankivsk region, urban planning, tourist urbanization.

Постановка проблеми. Івано-Франківська область – один із провідних туристичних регіонів України, в якому поєднуються різноманітні природні, історико-культурні та соціально-економічні ресурси. Зі зростанням ролі туризму як чинника соціально-економічного і територіального розвитку регіону в ньому формуються нові виклики: розбудова і модернізація інфраструктури,

зокрема готельно-ресторанного сектора, збереження історичної спадщини, розвиток публічних просторів, підвищення транспортної доступності головних DESTINACIЙ тощо. Усе це відображається в просторовому розвитку міст області. Великі й менші міста області, як-от Івано-Франківськ, Яремче, Коломия, Косів, Галич, дедалі активніше інтегрують туристичну функцію у свою пла-

нувальну політику. Проте зростання туристичних потоків супроводжується численними проблемами, зокрема нерівномірним розвитком територій, тиском на житлову та транспортну інфраструктуру, перевантаженням історичних центрів. У цьому контексті важливо проаналізувати, як саме туризм трансформує міський простір і які рішення забезпечують сталий розвиток міст. Дослідження цієї теми є актуальним для ефективного просторового планування, збереження культурної ідентичності та покращення якості життя в містах Івано-Франківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки взаємодію міських і сільських територій, а також процеси субурбанізації як фактори просторового розвитку в контексті туризму досліджують чимало іноземних науковців. М. Гомес-Морено (M.-L. Gómez-Moreno) актуалізувала парадигми та методології, що висвітлюють зміни у взаємодії міських і сільських просторів, зокрема трансформації, викликані туристичним освоєнням [1]. І. Тікау (I. Tiscau) та співавтори застосували триангуляційний підхід для комплексного оцінювання екологічних, соціальних і економічних аспектів розвитку приміських територій, які часто є частиною туристичних маршрутів [2].

Також досліджується вплив туризму на просторовий розвиток поселень у гірських регіонах. Різні автори встановлюють демографічні тенденції [3; 4], та просторові трансформації гірських поселень під впливом туристичної урбанізації, що є релевантним для гірських поселень регіону [5]. Інші науковці підкреслюють важливість координації туризму та урбанізації для збалансованого розвитку гірських територій [6].

В українському контексті Т. Ключко у статті «Сучасні особливості процесів субурбанізації» проаналізувала зміни у структурі населення і землекористуванні навколо міст, що є важливим для аналізу просторових трансформацій під впливом туризму [7]. І. Закутинська та Р. Сливка комплексно дослідили приміську зону Івано-Франківська, висвітлюючи її про-

сторові зміни, що відбуваються під впливом розвитку туризму і сільськогосподарської спеціалізації [8]. Р. Лозинський та Л. Загрійчук виявили динаміку розвитку Івано-Франківська, зокрема зміни в землекористуванні в приміській зоні за допомогою методів дистанційного зондування та просторового аналізу [9].

У працях Л. Жирак, О. Мальованої, А. Рачинського встановлено особливості адаптації туристичної інфраструктури Івано-Франківської області до нових викликів [10; 11]. Н. Паньків і Х. Качалуба проаналізували розвиток туристичних маршрутів і сервісів, що безпосередньо впливає на просторовий розвиток регіону [12].

Мета і методи. Метою дослідження є аналіз впливу туризму на просторовий розвиток міст Івано-Франківської області з визначенням найважливіших тенденцій і викликів.

Для досягнення мети застосовано комплекс методів, які поєднують теоретичний та емпіричний підходи. Крім аналізу наукових джерел, опрацьовано статистичні дані, які відображено в таблицях і діаграмах. Важливим у дослідженні став картографічний метод. На основі відкритих даних OpenStreetMap із подальшим обробленням у середовищі ArcMap 10.6.1 окреслено межі туристичного простору в середмісті Івано-Франківська. Для аналізу розширення території курорту Буковель та ілюстрації його впливу на природні ландшафти опрацьовано космознімки за 2005 р. та 2025 р. На їх основі виділено типи земних покривів на території с. Поляниця. Для цього застосовано інструменти просторового аналізу, а саме класифікацію ітеративним самоорганізаційним способом (Iso Cluster Unsupervised Classification). Векторизація даних і застосування обчислення геометричних атрибутів (Calculate Geometry Attributes) дозволили визначити зміну площі типів земних покривів на території с. Поляниця.

Виклад основного матеріалу. *Теоретичні засади.* Вплив туризму на просторовий розвиток і міське планування є багатограним і водночас суперечливим. Туризм

виступає потужним драйвером економіки, але також чинить тиск на інфраструктуру, житло та місцеву спільноту. У багатьох містах модифікується просторова структура. У містах з яскраво вираженим історичним центром концентрація туристичних потоків у ньому призводить до зосередження інвестицій у центральних районах міста. Зростає роль історичних кварталів, набережних, площ, а також пішохідних зон, які підлаштовуються під потреби туристів. Формується змішане функціональне середовище – житло, офіси, заклади культури, торгівля, об'єкти гастрономічного туризму. У центрі міст формуються пішохідні зони, розробляються пішохідні маршрути. Відбувається трансформація житлового сектора. Туризм стимулює появу готелів, хостелів й інших закладів розміщення, що веде до зростання вартості житла, джентрифікації і витіснення місцевих мешканців, конфлікту між «туристичним містом» і «містом для життя» [1; 5].

Пришвидшується реконструкція, ревіталізація та реставрація історичних будівель, адаптація промислових територій під творчі індустрії, культурні центри, туристичні комплекси. Участь у проєктах реновації стає елементом туристичної привабливості [13; 14].

Туризм стимулює інвестиції в громадські простори: парки, площі, відкриті театри, вуличні сцени. Формується іміджеве середовище – середовище візуального брендингу, яке передає унікальність міста. Міста роз-

робляють туристичні стратегії, інтегруючи їх у генеральні плани, стратегії сталого розвитку, брендингу міста. Виникає потреба в балансі між масовим туризмом і місцевими потребами, що впливає на зонування, екологічні норми, регулювання бізнесу. Зростання кількості туристів підвищує навантаження на комунальне господарство. Ускладнюється питання збереження екологічної рівноваги, особливо в містах з включеними природними ландшафтами. Посилюється роль зелених зон, екотуристичних маршрутів, стратегії low-carbon tourism [10; 15; 16; 17].

Вплив туризму на обласний центр – Івано-Франківськ. Обласний центр активно розвиває свою туристичну функцію, адаптує просторову структуру до потреб як відвідувачів, так і місцевих жителів. Відбувається реновація історичного центру. Туристичний попит стимулює збереження, реставрацію та адаптивне використання історичних будівель, особливо в центральній частині міста (наприклад, готель «Дністер», фортечна галерея «Бастіон»). Яскравим прикладом слугує інноваційний центр «Промприлад», створений на базі старого приладобудівного заводу, який нині поєднує чотири напрями: нову економіку, урбаністику, сучасне мистецтво й освіту. Тут функціонують коворкінги, галереї, виставкові зали, кав'ярні, зони для відпочинку, а також відбуваються різноманітні майстер-класи, лекції та культурні події (рис. 1).

Трансформуються підходи до міського дизайну, зокрема, заради збереження куль-

Рис. 1. Промприлад. Реновація (фото Л. Загрійчук)

турної спадщини змінюються фасади будівель та їх елементи. Наприклад, громадська ініціатива «Франківськ Який Треба Берегти» займається реставрацією історичних дверей, щоб привернути увагу громадян до питання збереження історичної архітектурної спадщини міста. З 2016 р. вдалося відновити близько 40 дверей, зокрема в історичних будівлях ратуші, медичного університету, суду, обласної дитячої бібліотеки, а також на вулицях Чорновола, Незалежності, Грушевського та ін. (рис. 2). Ініціатива поширилась і на інші міста: Коломию, Луцьк, Чортків, Черкаси, Тростянець. Окрім того, в її рамках проводять лекції з історії та архітектури для школярів, екскурсії, а також створено мапу середмістя Івано-Франківська та відреставрованих дверей.

Пішохідні зони, оновлення фасадів, креативне використання громадських просторів, як-от вул. Лесі Українки, Незалежності, площа Міцкевича, сприяють формуванню привабливого середовища (рис. 3). Активно розвивається інфраструктура гостинності – готелі, хостели, апартаменти, кафе, туристичні інформаційні центри й ін. Створюються нові паркінги та обмежується рух приватного транспорту в центрі.

Місто активно розвиває подієвий туризм, проводячи фестивалі. Наприклад, з 26 до 29 грудня 2024 р. відбувався щорічний фес-

тиваль «Коляда на Майзлях», що традиційно зібрав шанувальників різдвяної музики та творчості. Фестиваль професійного музичного мистецтва «Прикарпатська весна» відбувся з 16 до 23 березня 2025 р. в Івано-Франківській обласній філармонії, де виступали провідні виконавці з України та Польщі. Міжнародний фестиваль «Свято ковалів» щороку приваблював відвідувачів та сприяв активізації громадських просторів. Усі скульптури, створені під час фестивалю, залишаються в місті та стають новими туристичними локаціями. Карантинні обмеження у 2020–2021 рр., а також воєнний стан в Україні суттєво ускладнили проведення культурних заходів. Проте з 2024 р. культурні події поступово відновилися, хоча організатори продовжують дотримуватися безпекових протоколів, що впливає на формат проведення та просторову організацію фестивалів. Більшість масових заходів тепер мають благодійне спрямування та відбуваються з метою підтримки Сил оборони. «Свято ковалів» у травні 2025 р. відбулося на площі фортечної галереї «Бастіон» у форматі майстер-класу з ковальства.

У місті підтримується формування творчих кластерів, як-от «Промприлад. Реновація» та «Urban Space 100», які поєднують туризм, культуру, інновації й урбаністику. «Urban Space 100» заснований у 2014 р. як

а)

б)

в)

Рис. 2. Відреставровані історичні двері в Івано-Франківську: а) вул. Грушевського, 38; б) вул. Труша, 4 та в Коломий: в) вул. Чорновола, 9 (фото Л. Загрічук)

соціальне підприємство, що поєднує в собі функції ресторану, крамниці, майданчика для подій і радіостанції. До 80% прибутку власники (платформа «Тепле місто») виділяють на грантову програму, яка підтримує місцеві некомерційні проекти, котрі спрямовані на розвиток міста і покращення життя його мешканців.

У центральній частині Івано-Франківська сформовано туристичний простір міста (рис. 4). Більшість туристичних об'єктів розташовано у кварталах, які обмежені головними історичними вулицями (Галицька,

Незалежності, Станіславська, Вірменська, Шеремети, Лесі Українки) та включають площу Ринок, Вічевий майдан, майдан Шептицького, сквер Міцкевича. Саме тут сконцентровано готелі, громадські простори, а також архітектурні й культурні пам'ятки. Ця частина міста найбільш приваблива та насичена туристами.

Вплив туризму на розвиток малих і середніх міст. Для цього типу міст туризм також стає не лише джерелом економічного зростання, а й каталізатором оновлення інфраструктури, збереження культурної спадщини

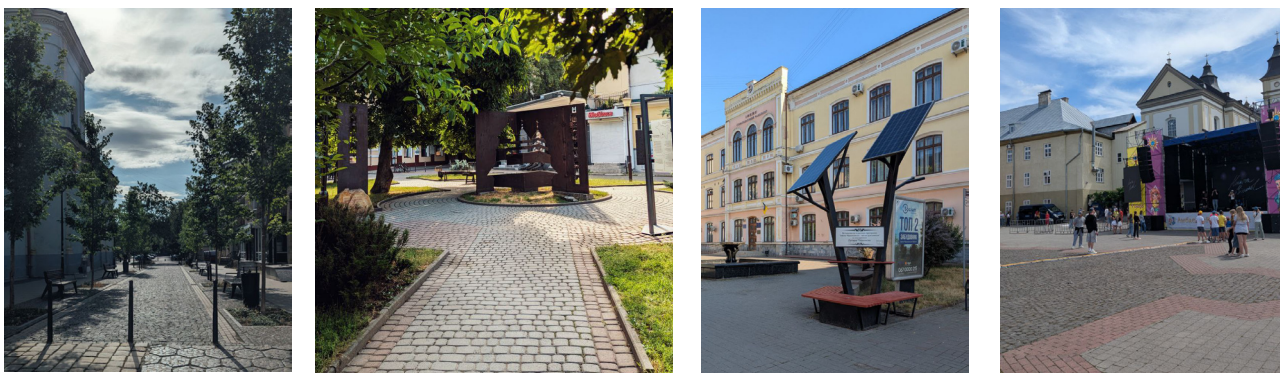

Рис. 3. Пішохідні простори Івано-Франківська (фото Л. Загрійчук)

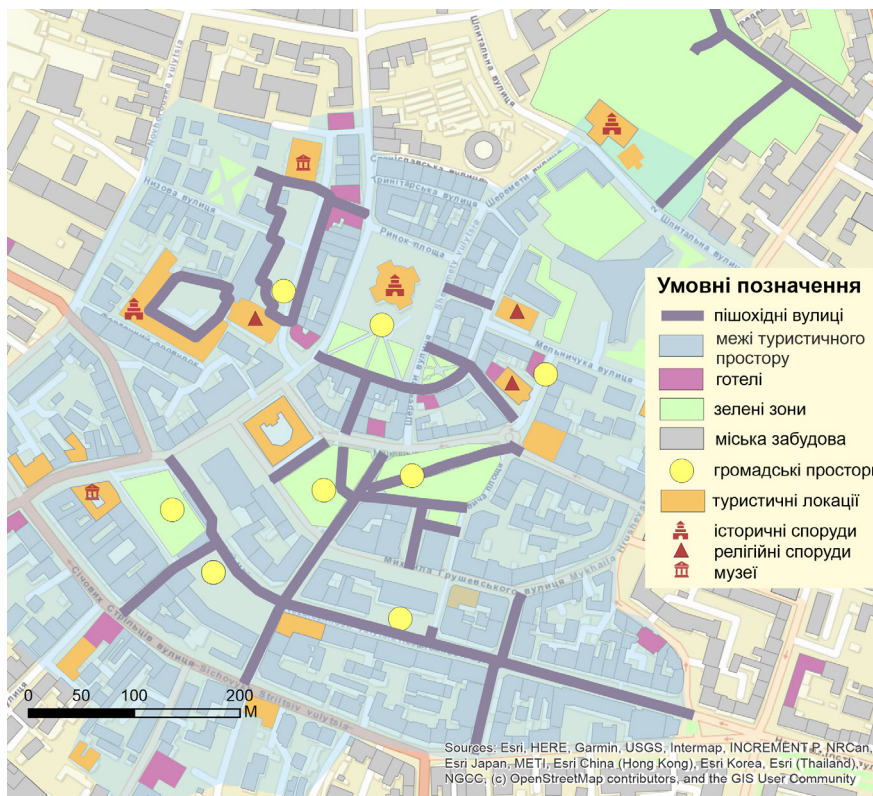

Рис. 4. Туристичний простір середмістя Івано-Франківська (створено Л. Загрійчук)

та активізації громади. Він, зокрема, стимулює місцеве підприємництво – зростає кількість закладів розміщення, харчування, сувенірного виробництва, а внаслідок цього підвищуються бюджетні надходження, що дозволяє інвестувати в інфраструктуру. Однак, на відміну від обласного центру, малі міста об'єктивно більш обмежені в ресурсах для розвитку туризму, а також у просторовій політиці. Однак вони мають і свої переваги, пов'язані з географічним розташуванням, природними ландшафтами тощо.

Установити важливість туризму для розвитку містких і сільських громад Івано-Франківської області дозволяє аналіз спеціального місцевого податку – туристичного збору. Усього туристичний збір Івано-Франківської області у 2024 р. становив 33,1 млн грн (табл. 1). Порівняно з попереднім роком це майже на 13 млн грн більше. Загалом за рік регіон відвідали близько 2,5 млн туристів. За перше півріччя 2025 р. туристичний збір сягнув 22,1 млн грн. Переможцем у рейтингу туристичної активності територіальних громад регіону у 2024 р. стала Івано-Франківська громада. Головними критеріями для оцінювання слугували розвиток інфраструктури, видатки місцевого бюджету на розвиток туризму, а також проєктна та промоційна діяльність [18].

Таблиця 1

**Туристичний збір
Івано-Франківської області за 2024 р.
у розрізі територіальних громад**

№ з/п	Громада	Туристичний збір, тис. грн	Зміна порівняно з минулим роком, %
1	Поляницька	21 932,94	+100,65
2	Яремчанська	5 173,92	+23,11
3	Івано-Франківська	2 537,02	+17,95
4	Ворохтянська	1 622,54	+22,66
5	Верховинська	278,82	+4,95
6	Косівська	261,62	+5,11
7	Коломийська	201,16	+72,01
8	Богородчанська	194,52	+6,19
9	Вигодська	128,94	-31,15
10	Зеленська	110,50	-26,93

Джерело: Івано-Франківська ОДА [18]

Найбільший приріст надходжень від туристичного збору у 2024 р. в області забезпечила Поляницька громада, де працює курорт «Буковель». Водночас майже на чверть зросли надходження в Яремчанській та Ворохтянській громадах, натомість у Вигодській і Зеленській цей показник знизився майже на третину. Варто відзначити зростання туристичного збору в Коломийській громаді. Це значно пояснюється активною роботою місцевого відділу культури й туризму, який упродовж року організував низку культурно-туристичних подій. Серед заходів, що могли суттєво вплинути на привабливість міста для гостей і, відповідно, на зростання збору, відзначимо такі, як «United Fest», «Коломийська згарда», фестиваль хореографії та театральний «FrancoFest».

У малих містах із туристичним потенціалом швидше оновлюються комунальні мережі, поліпшується транспортне сполучення. Розширюються громадські простори, створюються парки, набережні, оглядові майданчики. У громадах зростає інтерес до історичних пам'яток, ремесел, музейної справи. Зокрема, в Косові відкрили Музей історії міста. Також тут триває робота над створенням Центру карпатських ремесел «Килимарка» (раніше – Центр карпатської культури), який реалізується за грантової підтримки програми Британської Ради в Україні з розвитку креативної економіки. Проєкт передбачає створення культурно-креативного хабу, що підтримуватиме місцеві ремесла та майстрів і креативні індустрії, які акцентують на збереженні карпатської спадщини. Центр також спрямовано на розвиток місцевої економіки, брендування культурно-креативного простору, підтримку вразливих груп населення та релокованих підприємств, що допоможе подолати депресивність гірських територій і створити нові можливості для бізнесу в Косівській громаді. Крім того, це яскравий приклад ревіталізації, адже креативний простір буде розташований у колишньому приміщенні килимової фабрики «Гуцульщина».

У Коломії також ревіталізують історичні пам'ятки. У відновленій будівлі польського гімнастичного товариства «Сокіл», споруджений у 1895 р., тепер функціонує Коломийська філармонія імені Олександра Козаренка. У місті реставрують фасади історичних будівель (рис. 5), за проєктом «Колобрами» відновлюють історичні двері.

У регіоні з'являються ініціативи зі створення туристичних маршрутів, фестивалів, ярмарків. Чимало з них мають етнографічне спрямування, наприклад, фестивалі «Писанка» (квітень 2025 р., Коломия) і «Кольорові пацьорки» (червень 2025 р., Городенка), а також проєкт «Сильвети Покуття», який включає етнографічні експедиції громадами області. У співпраці з обласною адміністрацією і представниками місцевого бізнесу впроваджено ініціативу «52 вікенди», яка об'єднує локальні дестинації регіону в етно-, гастро- та екстремальних турах з метою розвитку внутрішнього туризму.

Важливим інструментом впливу на міське середовище Коломії став фестиваль вуличних мистецтв «Арт-візія», який щорічно відбувався до Дня молоді. Цей захід креативно використовував громадські простори, залучаючи місцевих митців і сприяючи розвитку молодіжних ініціатив (створення комфортних пішохідних зон, оновлення фасадів будівель стрітартом). Це стимулювало туристичну привабливість Коломії та активізувало соціокультурне життя громади, адже мурали ставали впізнаваними

туристичними локаціями. На жаль, востаннє фестиваль відбувався в липні 2021 р., а від початку повномасштабного вторгнення захід не проводили.

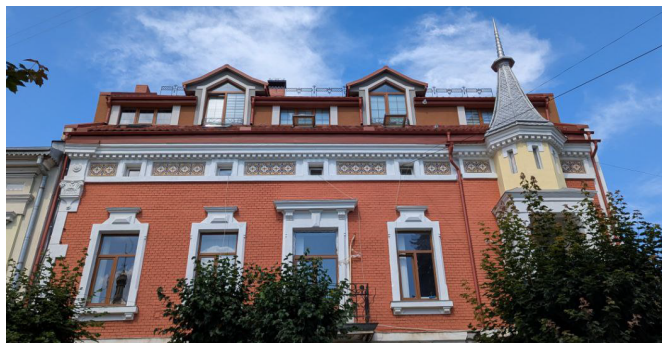
Розвиток туризму в середніх і малих містах несе в собі численні виклики і ризики (табл. 2). Сезонність туризму спричиняє нестабільність доходів, зростає навантаження на природне середовище, виникає потреба в екологічному контролі. Можлива джентрифікація, дефіцит доступного житла, зокрема в гірських туристичних містах. Водночас такі малі міста, як Галич, Долина, Рогатин, мають можливості для розвитку локального туризму, проте не сповна використовують їх.

Туризм і урбанізація гірських територій (приклад курорту Буковель). Туризм є одним із головних факторів розвитку гірських карпатських поселень [20]. Вплив туризму на процеси урбанізації в гірських територіях Івано-Франківської області є надзвичайно помітним. Туризм тут не лише активізує економічну діяльність, а й формує нові типи просторової організації, спричиняє сільсько-урбаністичні трансформації, створює туристичні агломерації й водночас генерує ризики нераціонального розвитку.

Так звана «туристична урбанізація» полягає у виникненні в гірській місцевості курортних поселень із рисами урбанізованого середовища (готелі, ресторани, СПА-комплекси, торгові галереї, апарт-комплекси). Крім цього, поширеним є створення нової забудови з міськими рисами поза тра-

а)

б)

Рис. 5. Вежа будівлі товариства «Сокіл», м. Коломия (а); відреставрований фасад будівлі на вул. Чорновола, 49, м. Коломия (б) (фото Л. Загрійчук)

Таблиця 2

**Середні й малі туристичні міста Івано-Франківської області:
туризм і просторовий розвиток**

Місто	Центр міста	Інфраструктура	Громадські простори	Туристичні маршрути	Проблеми
Коломия	Історичний центр з архітектурними пам'ятками (ратуша, костел, гімназія), музей «Писанка», «Гуцульщина»	Транспортний вузол (залізниця, автошляхи), готелі, хостели, центр туризму і дозвілля	Площі Відродження та Шевченка, Студентський сквер, простори біля Народного дому та музею «Писанка»	Пішохідні «Пам'ятки середмістя», «Стара Коломия», велосипедні «Парково-озерний», «Долина Прута»	Не досить розвинена туристична інфраструктура, чимало пам'яток потребують реставрації
Косів	Традиційний гуцульський центр зі збереженою автентикою, ринкова площа, ремісничі крамниці, музеї	Розвинена туристична інфраструктура для активного відпочинку, бази відпочинку й інші засоби розміщення туристів	Громадський простір «Вільні», Центр «Килимарка», оглядовий майданчик над водоспадом Гук	Пішохідні «Каменистий хребет – Камінь Довбуша», «До водяного млина», велосипедні «На гору Кичера», «На хребет Сокільський»	Сезонність туризму, обмеженість фінансування для масштабних інфраструктурних проєктів
Яремче	Центр з інфраструктурою зосереджений навколо водоспаду Пробій і сувенірних ринків	Розвинена готельна база, оздоровчі комплекси, тематичний парк транспортне сполучення з Івано-Франківськом і Буковелем	Парк біля водоспаду, пішохідні зони, місця для масових заходів	Пішохідні «Стежка Довбуша», «На гору Маковиця», «Стежка Кам'янка»; велосипедні «Легенда», «Дівочі сльози»	Перевантаження в сезон, екологічні виклики, потреба модернізації інфраструктури
Галич	Історичний центр із залишками Старостинського замку, музеями, майдан Різдва	Мало готелів і сервісів для туристів	Майдан Різдва, територія навколо замку, пішохідний міст, набережна	Автобусний «Один день у Галичі», пішохідний «Княжа дорога», сплави Дністром	Нестача фінансування, недостатньо інфраструктури
Рогатин	Історичний центр із пам'ятками архітектури (церква Святого Духа, костел), музей «Опілля»	Середній рівень інфраструктури, наявні готелі, кафе, транспортне сполучення	Площа Роксолани, парк	«На Чортову гору», «У Рогатин до Роксолани» (з Івано-Франківська)	Обмеженість інвестицій у туристичну інфраструктуру, замало маршрутів
Долина	«Стара Долина» з історичними будівлями (костел, солеварня), новий центр (краєзнавчий музей, озеро)	Розвинена інфраструктура із залізничним сполученням, туристично-інформаційний центр «Бойківщина»	Медова алея, міський сквер, площа перед пам'ятником Грушевському, територія навколо ставу	«Карпатський трамвай», маршрути з навколишніх сіл до гірських вершин (Мислівка – г. Кам'янка, г. Гургулат)	Потреба в розвитку наявного туристичного потенціалу, часткове недооцінення культурних об'єктів

Джерело: складено авторами на основі даних Департаменту міжнародного співробітництва та євроінтеграції громад Івано-Франківської ОДА [19]

диційними межами сіл – на схилах, у долинах річок, у межах колишніх пасовищ і лісів. У результаті сільські громади трансформуються: з господарських – у туристично-обслуговувальні, зменшується площа сільгоспугідь на користь забудови, паркінгів, готелів. Відбувається «соціальна урбанізація» жителів сіл. У них формується міський стиль життя (акцент на послуги, мобільність, споживання). Села і гірські громади змушені обслуговувати великі туристичні потоки, часто не маючи відповідної водо-, електроінфраструктури, системи збору побутових відходів. Зростає тиск на дороги, медичну й екологічну системи.

Яскравим прикладом туристичної урбанізації в Івано-Франківській області є Буковель. Туристичний розвиток цієї місцевості на землях с. Поляниця за останнє десятиліття фактично спричинив формування суперкурорту з усіма характерними міськими рисами. З початку 2000-х років на території с. Поляниці відбувалося масштабне будівництво туристичної інфраструктури: численних готелів, СПА-комплексів, апартаментів, закладів харчування, паркінгів тощо. Це призвело до формування нового типу забудови, характерного для міських курортів, із високою щільністю і багатофункціональністю (рис. 6). Курорт функціонує весь рік і розрахований на різні запити. У зимовий сезон тут працюють

68 гірськолижних трас різної складності, довжиною від 300 до 2353 м, 19 витягів, що сумарно можуть обслуговувати понад 20 тис. туристів одночасно [21]. Також споруджено біатлонний стадіон. Тут добре розвинена інфраструктура для активного відпочинку в літній період (розроблено пішохідні маршрути, працює велопарк із трасами для маунтенбайку, прокат велосипедів та електросамокатів, роделбан і альпін-парк та ін.). На території створено штучну водойму – «Озеро молодості» із пляжною зоною, споруджено оглядове колесо. Курорт розрахований на всі вікові групи населення, адже сюди у 2014 р. релюковано з Криму дитячий табір «Артек», функціонують аквапарк «Мавка», етнопарк «Гуцул Ленд» із майстер-класами та зоопарком. Влітку на території курорту відбуваються фестивалі, концерти та різноманітні культурні заходи.

У загальних надходженнях туристичного збору в регіоні за 2024 р. частка Буковелю зросла до 66%, порівняно з 54% у 2023 р., натомість унесок поселень у межах Гуцульських Карпат й Івано-Франківської агломерації знизився з 32% до 23% та з 12% до 9% відповідно (рис. 7) [18]. Така динаміка свідчить про посилення домінування Буковелю на туристичній мапі регіону, що відбулося шляхом зменшення частки інших ключових дестинацій.

Рис. 6. Панорама курорту Буковель (фото Л. Загрійчук)

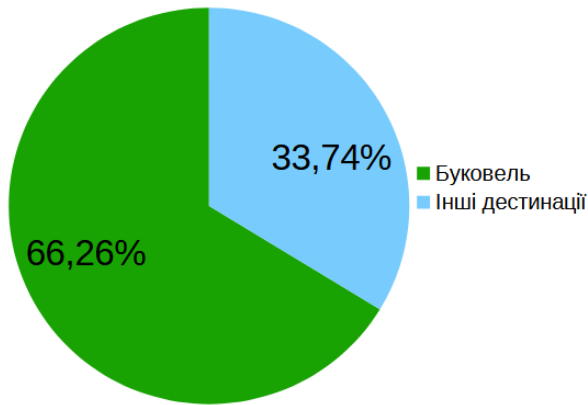

Рис. 7. Розподіл надходжень туристичного збору в Івано-Франківській області за 2024 р. [18]

Проте у функціонуванні курорту існує низка проблем, в тому числі в питаннях оптимізації просторового розвитку внаслідок стрімкого зростання рівня антропогенного навантаження. Часто будівлі зводять на схилах гір, біля річок і на колишніх пасовищах, через що зменшується площа інших земних покривів і порушується природний ландшафт. Опрацювання космознімків за 2005 р. та 2025 р. з подальшим виділенням типів земних покривів на території с. Поляниця ілюструє розширення меж забудови на схили гір, колишні пасовища та ліси (рис. 8).

За 20 років площа земель без рослинного покриву на території курорту зросла на 128,1% шляхом скорочення лісовкритих площ (табл. 3). Зростання площі лучної рослинності може означати появу вторинних лук на місці вирубок.

Через відсутність чіткого плану забудови будівлі розташовуються хаотично, що ускладнює рух транспорту і збільшує навантаження на дороги та комунікації. Інтенсивна забудова і збільшення кількості туристів створюють ризики деградації природних ресурсів, забруднення водних об'єктів і порушення екосистем. Крім того, навантаження на інфраструктуру дуже відрізняється залежно від сезону: взимку курорт перевантажено, а влітку він потребує адаптації до інших видів активного відпочинку.

Виявлено особливості просторового розвитку Буковелю, зокрема туристична урбанізація, характерні, однак у менших масштабах, і для сільських поселень у декількох інших громадах Івано-Франківської області, де активно розвивають туризм. Це, наприклад, Ворохтянська громада, центр якої у 2024 р. став переможцем конкурсу «Найкраще туристичне село» від ООН.

Висновки. Вплив туризму на просторовий розвиток міст Івано-Франківської області, загалом на процеси урбанізації, є складним і багатогранним. Зокрема, він виступає важливим чинником модернізації інфраструктури та стимулювання місцевої економіки, змінює планувальну структуру міст, формує нові підходи до міського планування і дизайну. Найбільше це виражено в обласному центрі, Івано-Франківську, де сформовано цілісний пішохідний туристичний простір у центральній частині міста. У малих і середніх містах

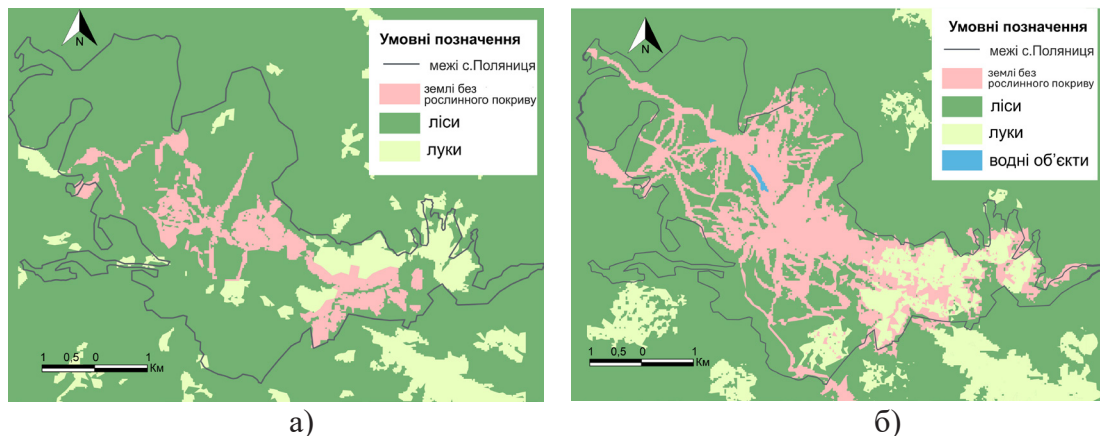

Рис. 8. Типи земних покривів на території с. Поляниця у 2005 р. (а) та 2025 р. (б) (створено Л. Загрійчук)

Таблиця 3

Зміна площі типів земних покривів на території с. Поляниця

Тип земного покриття	Площа, га		Зміна площі	
	2005 р.	2025 р.	га	%
Лісовкриті площі	1932,6	1381,1	-551,5	-28,5
Луки (пасовища)	224,4	286,2	+61,8	+27,5
Землі без рослинного покриття	382,1	871,7	+489,6	+128,1

Джерело: складено авторами

(наприклад, Коломиї, Косові, Галичі) туризм сприяє ревіталізації історичного середовища та формуванню нових економічних ніш. Особливу динаміку просторових трансформацій виявлено в зоні впливу курорту Буковель, де активне будівництво, зміна землекористування та сезонна трудова міграція спричи-

нили явище «туристичної урбанізації», що створює нові виклики для сталого просторового розвитку. У підсумку, туризм у регіоні є потужним каталізатором просторових змін, однак потребує збалансованого планування з урахуванням екологічних і соціальних обмежень.

Література

1. Delgado-Viñas C., Gómez-Moreno M.-L. The interaction between urban and rural areas: An updated paradigmatic, methodological and bibliographic review. *Land*. 2022. Vol. 11, № 8. P. 1298. DOI: <https://doi.org/10.3390/land11081298>.
2. Sustainable development in peri-urban regions: A triangulation analysis / I. R. Ticaú et al. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, № 20. P. 14837. DOI: <https://doi.org/10.3390/su152014837>.
3. Mountains and urbanization in East Africa / B. Charlery de la Masselière et al. *Rural-Urban dynamics in the East African mountains*. 2016. P. 3–25. DOI: 10.4000/books.africae.1178.
4. Ehrlich D., Melchiorri M., Capitani C. Population trends and urbanisation in mountain ranges of the world. *Land*. 2021. Vol. 10, № 3. P. 255. DOI: <https://doi.org/10.3390/land10030255>.
5. Intensive tourist-related urbanisation impacts on a mountain village: The case study of Veľká Lomnica in Slovakia / L. Petrikovičová et al. *Geographia Polonica*. 2019. Vol. 92, № 4. P. 395–408. DOI: <https://doi.org/10.7163/GPol.0155>.
6. Xiang, S., Li, Y., & Tian, R. G. (2023). The coupling coordination degree between tourism and urbanization in rural revitalization: A case study of the Wuling Mountain Area. *Advances in Social Sciences Research Journal*, Vol. 10(4), 288–296. DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.104.14519>.
7. Ключко Т.В. Сучасні особливості процесів субурбанізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Географія*. 2016. № 1(61). С. 19–23.
8. Закутинська, І.І. Проблеми і перспективи розвитку туристичної інфраструктури в межах приміської зони Івано-Франківська. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 4. С. 70–76.
9. Загрійчук Л.Ф., Лозинський Р.М. Spatial Analysis of Land Use Changes based on Remote Sensing Data (on the Example of the Suburban Area of Ivano-Frankivsk). *International Conference of Young Professionals "GeoTerrace-2024"*. Lviv, 6–8 October 2024. DOI: <http://dx.doi.org/10.3997/2214-4609.2024510047>.
10. Жирак Л.М., Мальована О.Г. Інфраструктура ринку туристичних послуг в Івано-Франківській області в умовах війни. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2023. № 7–3. С. 170–182.
11. Рачинський А.П. Моделювання урбанізаційних процесів у післявоєнний період. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 34. С. 158–169. DOI: <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2023.34.31>.
12. Паньків Н.Є., Качалуба Х.Г. Тенденції розвитку активних видів туризму в Івано-Франківській області. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 4. С. 101–108. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=7179>
13. Реновація Промприладу: як в Івано-Франківську застосовують сталі практики будівництва. *Промприлад. Реновація*. URL: <https://promprilad.ua/ua/renovatsiya-prompriladu-yak-v-ivano-frankivsku-zastosovuyut-stali-praktiki-budivnitstva/> (дата звернення: 13.07.2025).
14. Львівські архітектори про Івано-Франківськ: готель Дністер та Промприлад. Реконструкція історичних будівель як тренд. *Агенція новин Фіртка*. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/lvivski-arkhitektori-pro-ivano-frankivsk-gotel-dnister-ta-promprilad-rekonstruktsiia-istorichnikh-budivel-iak-trend-foto> (дата звернення: 13.07.2025).

15. Bala M., Stevenson K. The Role Of Public Spaces In Promoting Sustainable Tourism: A Case Study In Dubai. *Educational Administration: Theory and Practice*. 2024. Vol. 30. № 4. P. 1594–1606. DOI: <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i4.1719>.
16. Development and Challenges of Low-Carbon Cities in China: Current Situation, Influencing Factors, and Sustainability Strategies / Y. Li et al. *Buildings*. 2025. Vol. 15, №. 3. P. 350. DOI: <https://doi.org/10.3390/buildings15030350>.
17. Huang S. An assessment of the perceptual elements of urban streets based on the context of urban tourism – The case of Sheffield. *Frontiers in Public Health*. 2024. Vol. 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1380723>.
18. Туристичний збір Івано-Франківської області за 2024 рік. *Івано-Франківська обласна державна адміністрація*. URL: <https://www.if.gov.ua/news/turystychnyi-zbir-ivano-frankivskoi-oblasti-za-2024-r-331-mln-hrn> (дата звернення: 13.07.2025).
19. Стан туризму на Івано-Франківщині у II кварталі 2025 року. *IF Tourism*. URL: <https://iftourism.com/news/article/ctan-turizmu-na-ivano-frankivshchini-u-ii-kvartali-2025-roku> (дата звернення: 12.07.2025).
20. Lozynskyi R., Zubyk A. Transformation of the rural settlement network in the Carpathian Region of Ukraine (1989–2020). *European Countryside*. 2022. № 14 (2). P. 281–301. DOI: <https://doi.org/10.2478/euco-2022-0014>
21. Статус витягів і трас. *Буковель. Гірськолижний та SPA курорт в Карпатах*. URL: <https://bukovel.com/status> (дата звернення: 12.07.2025).

References

1. Delgado-Viñas, C., & Gómez-Moreno, M.-L. (2022). The interaction between urban and rural areas: An updated paradigmatic, methodological and bibliographic review. *Land*, 11 (8), 1298. DOI: <https://doi.org/10.3390/land11081298> [in English].
2. Ticau, I. R., Dan, M. C., Hadad, S., & Nistoreanu, P. (2023). Sustainable Development in Peri-Urban Regions: A Triangulation Analysis. *Sustainability*, 15 (20), 14837. DOI: <https://doi.org/10.3390/su152014837> [in English].
3. Charlery de la Masselière, B., Bart, F., Racaud, S., Bonnassieux, A., & Baron, C. (2016). Mountains and urbanization in East Africa. In S. Racaud, B. R. Nakileza, F. Bart, & B. Charlery de la Masselière (éds.), *Rural-Urban Dynamics in the East African Mountains* (P. 3–25). Africae. DOI: 10.4000/books.africae.1178 [in English].
4. Ehrlich D., Melchiorri M., Capitani C. (2021). Population Trends and Urbanisation in Mountain Ranges of the World. *Land*, 10 (3), 255. DOI: <https://doi.org/10.3390/land10030255> [in English].
5. Petrikovičová, L., Krogmann, A., Fialová, D., & Svorad, A. (2019). Intensive tourist-related urbanisation impacts on a mountain village: The case study of Veľká Lomnica in Slovakia. *Geographia Polonica*, 92 (4), 395–408 DOI: <https://doi.org/10.7163/GPol.0155> [in English].
6. Xiang, S., Li, Y., & Tian, R. G. (2023). The coupling coordination degree between tourism and urbanization in rural revitalization: A case study of the Wuling Mountain area. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 10 (4), 288–296. DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.104.14519> [in English].
7. Klyuyko, T. (2016). Suchasni osoblyvosti protsesiv suburbanizatsii [Modern features of suburbanization processes]. *Visnyk Kyivskogo natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Heohrafiya – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Geography*, 1 (61), 19–23 [in Ukrainian].
8. Zakutynska, I. (2010). Problemy i perspektyvy rozvytku turykstychnoi infrastruktury v mezhakh prymiskoi zony Ivano-Frankivska [Problems and prospects of development of tourist infrastructure within the suburban zone of Ivano-Frankivsk]. *Heohrafiya ta turyzm – Geography and Tourism*, (4), 70–76 [in Ukrainian].
9. Zahriichuk, L., & Lozynskyi, R. (2024, October). Spatial analysis of land use changes based on remote sensing data (on the example of the suburban area of Ivano-Frankivsk). *International Conference of Young Professionals “GeoTerrace-2024”*, Lviv, Ukraine. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510047> [in English].
10. Zhyrak, L., & Malovana, O. (2023). Infrastruktura rynku turystychnykh poslug v Ivano-Frankivskii oblasti v umovakh viiny [Tourism service market infrastructure in Ivano-Frankivsk oblast under war conditions]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and Management of Innovations*, 7 (3), 170–182. [in Ukrainian].
11. Rachynskyi, A. (2023). Modeliuvannia urbanizatsiinykh protsesiv u pisliavoiennyi period [Modeling urbanization processes in the postwar period]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v*

Ukraini – Public Administration and Management in Ukraine, 34, 158–169. DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.34.31> [in Ukrainian].

12. Pankiv, N., & Kachaluba, Kh. (2021). Tendentsii rozvytku aktyvnykh vydiv turyzmu v Ivano-Frankivskii oblasti [Trends in the development of active tourism in Ivano-Frankivsk region]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 4, 101–108. Retrieved from: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=7179> [in Ukrainian].

13. Promprylad. Renovatsiya Prompryladu: yak v Ivano-Frankivsku zastosovuiut stali praktyky budivnytstva [Renovation of Promprylad: how sustainable building practices are applied in Ivano-Frankivsk]. *Promprylad. Renovatsiya – Promprylad. Renovation*. Retrieved from: <https://promprylad.ua/ua/renovatsiya-prompryladu-yak-v-ivano-frankivsku-zastosovuyut-stali-praktiki-budivnytstva/> [in Ukrainian].

14. Lvivski arkhitektory pro Ivano-Frankivsk: hotel Dnister ta Promprylad. Rekonstruktsiia istorichnykh budivel iak trend [Lviv architects about Ivano-Frankivsk: Dnister hotel and Promprylad. Reconstruction of historical buildings as a trend]. (n.d.). *Ahentsiia novyn Firtka – Firtka News Agency*. Retrieved from: <https://firtka.if.ua/blog/view/lvivski-arkhitektori-pro-ivano-frankivsk-gotel-dnister-ta-promprylad-rekonstruktsiia-istorichnykh-budivel-iaak-trend-foto> [in Ukrainian].

15. Bala, M., & colleagues. (2024). The role of public spaces in promoting sustainable tourism: A case study in Dubai. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30 (4), 1594–1606. DOI: <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i4.1719> [in English].

16. Li, Y., Chen, H., Yu, P., & Yang, L. (2025). Development and Challenges of Low-Carbon Cities in China: Current Situation, Influencing Factors, and Sustainability Strategies. *Buildings*, 15 (3), 350. DOI: <https://doi.org/10.3390/buildings15030350> [in English].

17. Huang, S. (2024). An assessment of the perceptual elements of urban streets based on the context of urban tourism – The case of Sheffield. *Frontiers in Public Health*, 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1380723> [in English].

18. Turystychnyi zbir Ivano-Frankivskoi oblasti za 2024 rik [Tourism tax in Ivano-Frankivsk region in 2024]. (2024). Ivano-Frankivska oblasna derzhavna administratsiia – Ivano-Frankivsk Regional State Administration. Retrieved from: <https://www.if.gov.ua/news/turystychnyi-zbir-ivano-frankivskoi-oblasti-za-2024-r-331-mln-hrn> [in Ukrainian].

19. Stan turyzmu na Ivano-Frankivshchyni u II kvartali 2025 roku [Tourism status in Ivano-Frankivsk region, Q2 2025]. (2025). *IF Tourism* URL: <https://iftourism.com/news/article/ctan-turizmu-na-ivano-frankivshchyni-u-ii-kvartali-2025-roku> [in Ukrainian].

20. Lozynskyy, R. & Zubyk, A. (2022). Transformation of the rural settlement network in the Carpathian Region of Ukraine (1989–2020). *European Countryside*. 14 (2). P. 281–301. DOI: <https://doi.org/10.2478/euco-2022-0014> [in English].

21. Status vytyahiv i tras [Status of lifts and slopes]. (n.d.). *Bukovel. Hirs'kolyzhnyi ta SPA kurort v Karpatakh – Bukovel. Carpathians Ski and SPA resort*. Retrieved from: <https://bukovel.com/status> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 25.07.2025

Дата прийняття статті: 29.08.2025

Опубліковано: 07.10.2025